

*Литовченко С. В.,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник*

ДОСВІД ГУМАНІСТИЧНОЇ ОСВІТИ НА ПРИКЛАДІ ПІДКАМІНСЬКОЇ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ

Анотація

Стаття присвячена аналізу досвіду роботи Підкамінської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату для слабочуючих дітей з поглибленою професійною підготовкою як одного з провідних навчальних закладів спеціальної освіти України. Увага акцентована на реалізації принципу педагогічного гуманізму.

Ключові слова: слабочуючі діти, спеціальна загальноосвітня школа-інтернат для слабочуючих дітей, навчально-виховний процес, педагогічний гуманізм.

Наближення національної системи освіти до європейських стандартів зумовлює підвищення уваги до проблеми надання якісних освітніх послуг особам з порушеннями психофізичного розвитку. Зростання інтересу до цієї проблеми детерміновано визнанням принципів гуманістичної педагогіки, що проголошують людину найбільшою цінністю, зобов'язують створювати умови для її максимального розвитку.

Педагогічний гуманізм є одним з важливих принципів у педагогіці, що заснований на уявленнях самоцінності дитини, необхідності задоволення її інтересів, постійної уваги до неї, турботи про неї педагога і активної участі самої дитини у якості одного з суб'єктів навчально-виховної діяльності [1, 44-45]. Особливої актуальності реалізація такого принципу набуває у системі спеціальної освіти.

Основним типом навчального закладу для дітей з порушеннями слуху в системі спеціальної освіти є спеціальна загальноосвітня школа-інтернат, яка забезпечує базу середню і повну загальну середню освіту осіб зазначеної категорії. Сьогодні в Україні, за даними МОН, система спеціальних шкіл для дітей з порушеннями слуху (глухих та зі зниженим слухом) налічує 57 загальноосвітніх навчальних закладів, де навчається 6,3 тис. дітей. Метою діяльності школи-інтернату є досягнення вихованцями потенційно можливого рівня освіченості (у відповідності до ступеня освіти), соціальної реабілітації дитини та її інтеграції у суспільство. Успішність здійснення даної функції спеціальними школами значною мірою визначається рівнем організації навчально-виховного процесу, його інтеграційною спрямованістю.

Кожен навчальний заклад має власний неповторний досвід навчання та виховання дітей з порушеннями слуху, обумовлений як особливостями регіону, контингентом учнів, так і, значною мірою, рівнем професійної компетентності педагогічного колективу. Актуальним є обмін досвідом, презентація оригінальних шляхів розв'язання проблем, проектування сучасних методик здійснення навчально-виховного процесу.

Актуальність проблеми зумовлює мету статті, яка полягає в аналізі досвіду роботи Підкамінської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату з поглибленою професійною підготовкою для дітей зі зниженим слухом (Бродівський р-н Львівської обл.), як одного з провідних навчальних закладів спеціальної освіти в Україні.

Школу, яка розташована в центрі мальовничого селища Підкамінь, багатого на історичні пам'ятки, було створено у 1961 р. Власна назва містечка Підкамінь походить від велетенського легендарного Каменя, біля якого у стародавні часи були перші поселення. Про його появу на скелястому пагорбі існують різноманітні легенди. Найвідоміша з них розповідає, як «нечистий ніс на мізинці велетенський Камінь, щоб зруйнувати монастир, розташований на сусідній горі. Вже видно церкву, вже й видно крізь вікна вічну лампаду, але раптом заспівав півень, і камінь випав з пазурів нечистого і з гуркотом упав коло церкви. Так пізнала нечиста сила, що захищає це місце Небесна Ненька, а її чудотворна ікона у Підкамінській церкві – непереможна» [2, 2]. Місце розташування школи зумовлює особливу атмосферу закладу – доброзичливість, турботу, щирість впевненість у можливостях кожного свого вихованця.

Підкамінська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат для дітей зі зниженим слухом має власний особливий досвід навчання та виховання дітей цієї категорії. Колектив однодумців, об'єднаний спільною метою, створив сучасний навчальний заклад, де отримують повну середню освіту понад 150 учнів з різним ступенем зниження слуху.

Майже 20 років очолює школу вчитель-дефектолог вищої категорії, Відмінник освіти України Б. М. Українець. Професійну педагогічну діяльність він розпочав на посаді вчителя трудового навчання, згодом викладав історію у загальноосвітній середній школі, працював старшим вихователем. Досвід попередньої педагогічної діяльності став запорукою розуміння керівником проблем своїх підопічних, створення особливої атмосфери, комфортної для учнів та педагогів.

Б. М. Українець – здібний організатор, який не лише зібрав колектив високопрофесійних педагогів, а й доклав значних зусиль для забезпечення належних умов здійснення навчально-виховного процесу. В останні роки добудовано другий корпус, душові, пральню, туалети, обладнані нові майстерні, завершено перебудову ізоляторів, відремонтовано спортивний зал. Навчальні класи обладнані сучасними безпроводними звукопідсилюючими системами, кабінети слухомовленнєвої роботи – слуховими тренажерами. Під час індивідуальних і фронтальних занять з розвитку слухового сприймання та формування вимови, активно використовуються комп'ютерні програми «Видима мова», «Живий звук»; всі учні школи мають два індивідуальні СА. Комп'ютерні класи повністю відповідають сучасним вимогам, навчальні кабінети вражають кількістю та різноманітністю дидактичного матеріалу, адже використання цікавої наочності на уроках сприяє кращому засвоєнню учнями програмового матеріалу, розвиває мислення, спостережливість, активізує діяльність школярів. Школа має все необхідне для всебічного розвитку і реалізації особистісного потенціалу кожного учня (фото 1, 2).

Великого значення у школі надається підвищенню професійної компетентності педагогів. Сьогодні із 56 педагогічних працівників школи (26 вчителів, 30 вихователів) 24 мають дефектологічну освіту, 9 – спеціалісти вищої категорії, 3 – «Відмінники освіти України», 3 мають почесне звання «Старший вчитель», 1 – вчитель методист, 24 вчителів і вихователів I категорії.

Фото № 1. Сучасний комп'ютерний клас

Фото № 2. Дидактичний матеріал у класі початкової школи

Підтримувати високий рівень роботи закладу допомагає співпраця з Інститутом спеціальної педагогіки АПН України. На базі школи проводяться експериментальні дослідження лабораторії сурдопедагогіки з актуальних питань сучасної школи: розробка змісту освіти та його науково-методичного забезпечення; апробація та впровадження навчальних програм, інноваційних форм проведення уроків, методів і засобів позакласної роботи тощо. Цей аспект діяльності закладу знаходиться під керівництвом заступника директора з навчально-виховної роботи, вчителя-методиста М. В. Мартинюк.

Відповідно до спільного наказу МОН України і АПН №41/2 від 25.01.2002 р. Підкамінська школа є експериментальним педагогічним майданчиком Інституту спеціальної педагогіки АПН України. Тема експерименту – поглиблене професійне навчання як засіб соціалізації дітей з порушеннями слуху. Мета науково-дослідної роботи – розробка нових педагогічних технологій навчання і виховання дітей з порушеннями слуху для забезпечення оптимальних можливостей розвитку їхніх здібностей, соціальних та професійних вмінь і навичок, створення передумов для інтеграції в суспільство випускників інтернатних закладів сільської місцевості. Програма експерименту була розроблена під керівництвом члена-кореспондента АПН України, доктора педагогічних наук, професора В. В. Засенка. Така робота

забезпечує розв'язання означеної проблеми на основі сучасних досягнень сурдопедагогічної науки. Починаючи з 2002 р., спільно з науковцями було розроблено експериментальні навчальні програми («Проектування та виготовлення виробів з деревини», «Проектування та виготовлення виробів з текстильних матеріалів» для 5-9 класів), які проходять апробацію у процесі навчання дітей основ різноманітних професій. У сучасних майстернях діти здобувають творчі спеціальності та опановують основи ведення малого бізнесу. Очолює цей напрям роботи заступник директора з експериментальної роботи П. А. Ваврик. Автор статті мав можливість ознайомитися з виставкою авторських робіт учнів школи, що є взірцями творчості та майстерності і вражають своїм розмаїттям та неповторністю (фото 3).

Фото № 3. Виставка вишиванок та виробів з дерева учнів школи

На базі школи відбуваються обласні семінари директорів спецшкіл-інтернатів, заступників директорів з навчально-виховної роботи, засідання обласного методоб'єднання з питань запровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес. У школі постійно працює тематичний семінар з удосконалення професійного рівня педагогів та вчителів. Методичне об'єднання школи сприяє розробці власних навчальних програм («Програма з трудового навчання для підготовчого, 1 – 4 класів загальноосвітніх навчальних закладів для дітей зі зниженим слухом», автор – М. Мартинюк та ін.).

У 2007 р. колектив школи на високому рівні приймав учасників Всеукраїнського науково-практичного семінару «Особливості реалізації змісту освіти дітей з порушеннями слуху». Понад 100 учасників, серед яких – відповідальні працівники Міністерства освіти і науки, управлінь освіти, науковці, керівники спеціальних навчальних закладів з усіх регіонів України, корекційно-реабілітаційних закладів, педагоги-практики – мали нагоду обговорити найбільш актуальні проблеми сурдопедагогіки, досягнення в оновленні змісту освіти спеціальних шкіл, поступ цього процесу у найближчій перспективі (фото 5). У зв'язку з впровадженням нового змісту початкової освіти дітей з порушеннями слуху, нагальними для обговорення на семінарі були питання науково-методичного забезпечення та реалізації змісту освіти на практиці. Принциповим для організаторів було надання можливості кож-

ному учаснику семінару висловити свою точку зору щодо окремих актуальних чи то суперечливих питань навчання дітей з порушеннями слуху, які потребують особливої уваги. Гостинні господарі семінару створили всі умови для роботи та спілкування учасників семінару, на високому рівні презентували результати роботи школи, виявили себе справжньою командою. Учасники семінару відзначили наскільки змінилася школа за останні роки — стала сучасною, комфортабельною [4].

Колектив школи підтримує тісні міжнародні зв'язки, бере активну участь у літніх таборах Українсько-Канадського Альянсу, що сприяє ознайомленню з інноваційними технологіями і моделями спеціального навчання дітей з порушеннями слуху.

Цікаві і різноманітні заходи в позакласний час роблять життя дітей емоційно насиченим, несуть добро і радість, дарують відчуття перемоги. Діти співають, танцюють, читають вірші, малюють та вишивають. В школі діє постійна виставка робіт гуртківців.

Фото № 5. Учасники Всеукраїнського науково-практичного семінару «Особливості реалізації змісту освіти дітей з порушеннями слуху», жовтень 2007 р.

Про ефективність навчально-виховної роботи школи свідчать успіхи її учнів. Упродовж останніх років вихованці школи посідають призові місця у Всеукраїнському конкурсі випускників спецшкіл-інтернатів для дітей з порушеннями слуху «Ерудит»: I місце у 2004 р., II і III місця у 2005 р., I місце у 2006 р., і у 2008 р. знов перемога! Чимало випускників здобувають освіту у вищих навчальних закладах Києва і Львова.

Учні школи є членами збірної команди України з футболу, переможцями VI щорічного благодійного фестивалю дитячої та юнацької творчості «Повір у себе», що є доказом того, що педагогічний колектив школи докладас максимум зусиль для розвитку здібностей своїх вихованців. На канікули багато з них приїждять до рідної школи поспілкуватися з учителями, допомогти їм, відпочити у колі близьких для них людей – педагогів, вихователів, дітей.

Теплою, затишною, незабутньою є і залишається назавжди в серцях вихованців Підкамінська спецшкола-інтернат. Свої почуття учні і педагоги висловлюють у словах пісні:

*Мій рідний Підкамінь
І велетень-камінь,
Сади і гаї золоті.
Тут сонце стрічали
І вірно кохали,
Тих днів не забути в житті ...*

Євген Богдан

Важливий момент – робота з батьками. Сучасна освітня філософія, зорієнтована на особистість дитини, ґрунтується на положенні, що батьки є її першими і головними вчителями. На думку вчених, існують три фактори, які сприяють залученню батьків до активної участі щодо ухвалення всіх рішень, які стосуються дитини:

- сприятлива атмосфера, позитивні стосунки і допомога з боку педагогів;
- постійне двостороннє спілкування між родиною і школою;
- сприйняття батьків у якості колег [3, 82].

У процесі навчання учнів з порушенням слуху дуже важливо враховувати пріоритети, інтереси сім'ї. Батьки мають працювати в тісному контакті з учителями та іншими фахівцями під час розробки та реалізації навчальних планів, їх адаптації, організації навчального середовища тощо. Позитивні, довірливі стосунки між педагогом і членами родини сприяють тому, що сім'ї почуваються впевненіше і готові до прийняття власних відповідальних рішень. Запорукою добрих взаємин між педагогами і родинами є повага, співчуття і некритичне ставлення. Робота з батьками також передбачає організацію семінарів для батьків, бесід, перегляд відеопрограм; залучення батьків до проведення спільних заходів відпочинку, свят тощо.

Значну увагу в школі приділяють гуманізації навчально-виховного процесу, моральному вихованню і духовному розвитку учнів, адже у сучасних достатньо жорстких соціально-культурних умовах, коли спостерігається нівелювання моральних пріоритетів, саме ці аспекти є не менш важливим, аніж отримання певного обсягу академічних знань. У школі створено атмосферу, яка спрямована на розвиток особистості, формування у неї навичок самоосвіти та самовиховання через задоволення її життєво важливих потреб: у комфортних міжособистісних взаєминах та соціальному статусі, в реалізації власного потенціалу, у пізнанні та розвитку відповідно до індивідуальних можливостей.

Школа – осередок громади, тож селище живе життям школи і навпаки, діти відвідують історичні місця, не відчують себе ізольованими. Районна та селищна влада підтримують школу, бо розуміють важливість і бачать результати її роботи. Коли постало питання, як використовувати стару, але велику будівлю біля школи, було прийнято рішення віддати її школі. Не було сумніву, що колектив впорасться із завданням і тут буде спортивний зал, який зможуть відвідувати всі мешканці селища.

Зацікавлює досвід організації дружби школи з релігійною святинею краю – монастирем. Молодий священик монастиря, який має вищу історичну освіту, частий гість у школі. Він розповідає учням про історію рідного краю, вчить дітей добру, співчуттю, але не нав'язує певну релігію. В монастирі є стенд, присвячений Підкаміньській школі, з якого відвідувачі можуть отримати інформацію і познайомитися зі специфікою роботи школи.

Підсумовуючи досвід роботи Підкамінської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату для дітей зі зниженим слухом, слід зазначити, що ця робота проводиться на високому рівні. Це обумовлено, в першу чергу, високим професіоналізмом педагогів, їхніми особистісними якостями.

Варто зазначити, що в педагогічній теорії під професійною компетентністю педагогічних працівників спеціальних шкіл для дітей з порушеннями слуху розуміють поєднання професійно значущих особистісних якостей педагога з глибоким знанням сучасних досягнень психолого-педагогічної науки та предмету викладання, володіння методикою викладання предмета у відповідності до нормативно-правової бази і специфіки навчально-виховного процесу у системі освіти дітей з порушеннями слуху. Отже, професійно значущі якості педагога, а саме: людяність, готовність завжди допомогти, любов і повага до дитини, — важлива складова його професійної компетентності, яка повною мірою характеризує педагогів Підкамінської школи.

Саме завдяки особистісним та професійним якостям керівників та педагогів, для яких кожен з 150 учнів – це рідна дитина, у Підкамінській спеціальній школі створенні оптимальні умови, що відповідають сучасним вимогам до виховання і навчання дітей з порушеннями слуху.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бабкіна М. І.* Словник-довідник термінів з громадянського виховання. – Львів: ЗУКЦ, ПП НВФ БІАРП, 2007. – 200 с. – С. 44–45.
2. Дім, повний звуків та доброти/ [за ред. М. В. Мартинюк]. – Підкамінь, 2007. – 8 с. – (Буклет Підкамінської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату для дітей зі зниженим слухом).
3. Налагодження партнерських стосунків з родинами // Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-метод. посібник / [Колупаєва А. А., Софій Н. З., Найда Ю. М. та ін.]; за ред. Даниленко Л. І. – К.: 2007. – 128 с. – С. 82.
4. *Таранченко О. М., Литовченко С. В.* Особливості реалізації змісту освіти дітей з порушеннями слуху // Дефектологія. – 2008. – № 1. – С. 30 – 32.

Анотація

Стаття посвячена аналізу опыта работы Подкаменской специальной общеобразовательной школы-интерната для слабослышащих детей с углубленной профессиональной подготовкой, как одного из ведущих учебных заведений специального образования Украины. Внимание акцентировано на реализации принципов педагогического гуманизма.

Ключевые слова: слабослышащие дети, специальная общеобразовательная школа-интернат для слабослышащих детей, учебно-воспитательный процесс, педагогический гуманизм.

Summary

In article it is spoken about analysis of experience of the work Pidkamin special boarding school for children with hearing loss with deepened by training as one of leading educational institutions of the special education forming the Ukraine. Attention is accented on realization of the principle of the pedagogical humanism.

Key words: children with the lowered hearing, special boarding school for children with hearing loss, educational process, pedagogical humanism.